

Een noodverband

Het is een algemeen bekende eigenschap van nieuws, dat het zich vrijwel volledig concentreert op wat er is veranderd, en weinig of geen interesse toont voor wat hetzelfde is gebleven. Zo werd er vorige week in de nieuwsmedia veel meer aandacht besteed aan het heengaan van de minister van Financiën dan aan het op zich zelf veel opmerkelijkere feit dat de overige ministers bleven zitten. Ook met betrekking tot de brief van minister Albeda aan de sociale partners over de bijstelling van het sociaal-economische beleid in 1980 geldt dat er veel meer aandacht is geschonken aan het voorgestelde nieuwe beleid dan aan de daaraan ten grondslag liggende filosofie of aan de geboden perspectieven, die praktisch ongewijzigd zijn gebleven.

De bijstelling van het sociaal-economische beleid 1980 omvat drie onderdelen: het arbeidsvoorwaardenbeleid, het ombuigingsbeleid in de collectieve sector en het z.g. „flankerende” beleid. Daarbij gaat het resp. om een stringente beperking van de loonontwikkeling, een ombuigingsoperatie van f. 3 mrd. (excl. nog niet gerealiseerde Bestek-ombuigingen) en een „samenstel” van overige maatregelen, dat het beleid op de eerstgenoemde terreinen moet ondersteunen.

Allereerst het arbeidsvoorwaardenbeleid. Na het afspringen van het bijna-akkoord tussen werkgevers en werknemers eind vorig jaar ontwikkelde het arbeidsvoorwaardenbeleid voor 1980 zich vrijwel onafwendbaar in de richting van een loonmaatregel. Terwijl de economische prognoses slechter en slechter werden, was de vakbeweging niet in staat in haar looneisen voldoende stappen terug te doen, om het behoud van de collectieve voorzieningen en de werkgelegenheid niet te zeer in gevaar te brengen. Hoewel tot het eind toe het spel is gespeeld alsof centrale afspraken nog mogelijk waren — en ook nu die mogelijkheid nog niet geheel is afgesneden — werd vrij snel duidelijk dat een loonmaatregel in het verschiet lag. De geest van verzet tegen het beleid van kabinet en werkgevers was over de vakbeweging vaardig geworden en die laat zich, eenmaal losgebroken, niet zo gemakkelijk meer intomen. De stellingen die inmiddels zijn betrokken maken een loonmaatregel onvermijdelijk.

Het ziet ernaar uit dat de ingreep fors zal zijn. In de eerste plaats een algehele stop op initiële loonsverhogingen, maar daarbovenop nog een zodanige beperking van de tweede prijscompensatie in 1980, dat slechts de koopkracht van de gezinshuishoudingen met minimuminkomens wordt gehandhaafd. Vooral dit laatste komt hard aan tegen het zere been van de vakbeweging. Wim Kok heeft dan ook opgeroepen tot een heftig en algemeen verzet. Een vergelijking met de situatie in 1977 dringt zich op. Ook toen vonden in ons land talrijke stakingen plaats met als inzet behoud van de automatische prijscompensatie, die door de werkgevers ter discussie was gesteld. Thans echter richt het verzet zich veel directer tegen de regering. De houding van de werkgevers inzake het aantasten van de prijscompensatie is nog onduidelijk. Vermoedelijk zijn zij nog niet vergeten dat de stakingen op dit punt in 1977 door de vakbeweging met succes werden bekrond. Hoewel onder de huidige omstandigheden een ingreep in de lonen valt te rechtvaardigen, is het de vraag of het kabinet de vakbeweging thans niet al te zeer bruuskeert, met alle gevolgen van dien.

In de tweede plaats is er een ombuigingsbeleid in de collectieve sector. Nadat de minister van Financiën de bodem van de schatkist had bereikt, is hij er bij zijn pogingen de collectieve uitgaven te saneren, vervolgens doorheen gezakt. Alleen dit feit al vormt een duidelijke illustratie van de ernst van de situatie. Het financieringstekort is ruimschoots in de gevarenszone terechtgekomen en ook de overheid zal haar huishoudboekje aan het genvallende

inkomen moeten aanpassen. Toch is ook hier voorzichtigheid geboden. Bezuinigingen in de collectieve sector leiden niet alleen tot een onmiddellijk verlies aan werkgelegenheid, maar kunnen ook de toekomstige groei nadelig beïnvloeden. Te gemakkelijk wordt dikwijls het verwezenlijken van economische groei uitsluitend op het conto van de particuliere sector geschreven en de mogelijke bijdrage van de overheid daaraan miskend. Van de overheid kunnen belangrijke impulsen uitgaan voor een selectieve groei, al zal het huidige defensieve beleid dan wel plaats moeten maken voor een meer offensieve opstelling. Al te drastische en ongerichte bezuinigingen kunnen de toch al zwakke impulsen in die richting echter nog verder smoren.

In de derde plaats ten slotte wordt in de brief aan de sociale partners een flankerend beleid gepresenteerd. Geheel volgens het boekje wordt een breed samenstel van maatregelen aangekondigd om het arbeidsvoorwaarden- en ombuigingsbeleid te ondersteunen. Een verscherping van het energiebesparingsbeleid, verhoging van motorrijtuigenbelasting en/of benzineaccijns, heronderhandelingen met buitenlandse afnemers over de aardgasprizen, bestrijding van het zwarte circuit en misbruik van de sociale verzekeringen, een toezegging inzake een VAD-regeling, intensivering van het omscholingsbeleid en een samenhangend inkomensbeleid zijn op komst. Echter, zo goed als het staat met de opsomming van beleid, zo slecht is het gesteld met de invulling ervan. Afgezien van een paar energiebesparende maatregelen wordt het flankerende beleid op geen enkele wijze „hard” gemaakt. De tijd voor intentieverklaringen is echter verstreken. Op al te doorzichtige wijze is geprobeerd de fout van *Bestek '81* te vermijden: de onvoldoende inkadering van het beleid in een geheel van maatregelen op uiteenlopend gebied. De VAD, de apo, de arbeidstijdverkorting, het wordt allemaal van stal gehaald. Het kabinet heeft zelfs de „sociale investeringen” ontdekt. Maar het zal niet baten. Het oordeel van de aftredende minister van Financiën over het gehele sociaal-economische beleid, is wel in het bijzonder op het flankerende beleid van toepassing: „het is van alles te weinig, en vooral te laat”.

Wat zijn nu de perspectieven die de bijstelling van het beleid heeft te bieden? Ik zie daarin niet veel verbetering. Slechts de lijn van *Bestek '81* wordt geïntensiveerd en opgetuigd. Het oordeel dat ik anderhalf jaar geleden, na het verschijnen van *Bestek '81*, uitsprak, is onverkort van toepassing op de bijstelling daarvan: „halve maatregelen”; „wel rigoureuze ingrepen aan de kostenkant, maar nauwelijks een beleid dat vooruitzichten biedt aan de bestedingskant en daarmee voor de werkgelegenheid” 1). Die filosofie is in anderhalf jaar ongewijzigd gebleven en de sindsdien verschenen Sectornota en Innovatienota hebben daaraan nauwelijks iets kunnen toevoegen. Opnieuw wordt vertrouwd op een lange-termijnperspectief dat er niet is: de illusie dat bedrijven vanzelf wel nieuwe arbeidsplaatsen tot stand brengen, als er maar meer winst wordt gemaakt. Maar alleen de negatie van de relatie meerwinst-is-meer-werk gaat op: meer verlies betekent minder werk. Al met al kan men de bijstelling van het sociaal-economisch beleid 1980 nog bilijken voor zover die het verlies van werkgelegenheid in bedrijven probeert te voorkomen en daartoe een noodverband tracht aan te leggen, maar het is onaanvaardbaar dat nog steeds geen enkel uitzicht wordt geboden op een oplossing van de problemen waarvoor wij staan.

L. van der Geest

1) L. van der Geest, Halve maatregelen, *ESB*, 5 juli 1978.